

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 12.

V Ljubljani, 15. junija 1886. l.

XXVI. leto.

Vzajemnost vzgoje in zdrastva.

Fr. Gabršek.

Človek se rodi na svet slab in brez zavesti svojega življenja. Moral bi kmalu preminuti, ko bi ga v svoje varstvo ne vzeli roditelji ali njih namestniki. Le-ti pa skrbé zanj v telesnem, nraŕstvenem in umstvenem obziru. A njih moči največkrat ne zadostujejo, da bi ga mogli sami dovoljno nadalje vzreŕjati in vzgojevati, zato jim priskočijo na pomoč drugi činitelji, ki potem nadomeščajo njih delo in njih pomanjkljivosti. Taki činitelji so zlasti vzgojitelji in zdravniki. Prvi skrbé pred vsem za nraŕstveno in umstveno razvijanje, zadnji pa za njegov telesni blagor, če ravno imajo tudi vzgojitelji ozirati se na telesni razvoj otroški. Vender je mnogo slučajev, da vzgojitelj sam ne more dovoljno rešiti telesne vzgoje in to tedaj, kadar se prikažejo na telesu take bolezni, katere zahtevajo posebnega znanstva pri njih odstranjenji. Tedaj vzame človeka v svoje varstvo zdravnik, kateri torej podpira ali nadaljuje vzgojiteljevo prizadevanje. Oba činitelja sta za blagodejni razvoj človeške prirode velike važnosti, oba se pečata z istim predmetom, torej mora biti med njimi nekaka vzajemnost. Ako opazujemo otroka od prvega dne njegovega življenja, vidimo, da se le polagoma razvija. Od dne do dne postaja čvrsteji in s tem popolnejši. S prva zavisí še povsem od svojih čutnih nagibov in poželenj, ne pozná še sveta, niti svoje okolice, vodi ga le čutnost, in neznani so mu vsi plemenitejši nagibi. Polagoma pa se zavéda svojega bitja, začne se ogledovati izven sebe, vidi razne predmete ter jih izpoznava. Čutni nagon se umika nraŕstvenim nagibom, izurijo se telesne in nraŕstvene sile. Življenje takega otroka je popolnem priprosto, ter je kaj lahko zadostiti njegovim potrebam. V tem stanji se razvija otrok še neprisiljeno.

Ko bi ga pustili v tem samosvojem razvijanju, dosegel bi sicer tudi neko stopinjo omike, vsaj ono, na kateri se nahaja navod, h kateremu se prišteva. A najbrže bi bila ta stopinja zelo nizka, kajti znano je, da se razvija otrok tem popolnejše, čim višjo stopinjo je národ že dosegel. Iz tega se vidi, da se izobražba pojedincev naslanja na pridobitve svojih prednikov, ker moremo si okoristiti le to, kar so si že drugi pred nami dobrega prisvojili. Vpliv izobražene, izkušene starosti dejstvuje tudi na nas, naša večja ali manjša vsprejemljivost za dušne in telesne jakosti zavisí v nekaki, meri od naših izobraževalcev. To vplivanje je osnovano po določenem načrtu ter ima svojo določeno svrho; iz tega pa sledí potreba onega, kar imenujemo vzgojo. Prava vzgoja mogoča je še le tedaj, ko je národ prestopil najnižjo stopinjo svoje omike. Na tej podlogi se izobražuje pojedinec ter doseže stavljeno mu nalogo življenja ali popolnem, ali le na pol;

večkrat pa je tudi ne doseže, in tû se vprašujemo po vzrokih tej prikazni. Ako jih najdemo, izboljšamo prejšnja sredstva, katere ležé ali v vzgojateljih samih, ali pa v vnanjih okoliščinah. Pri umstveni in nравstveni vzgoji bode mogel le vzgojitelj pravo pogoditi, ker le on najboljše pozná vsa vzgojna sredstva; pri telesni vzgoji zatekati se nam je pa k zdravniku, kateri predstavlja torej nekako izboljševalno napravo vzgojnega delovanja. Ta činitelj se potem soudeležuje pri rešitvi vzgojne naloge človeškega rodu. Ker oba, vzgojitelj in zdravnik, delujeta na to, da bi se človeštvo izboljšalo, mora pač zdravnik o svoji posebni izkušnji sestajati se z vzgojiteljem če prav ne v vseh, vendar pa v tem ali onem splošnem pravilu.

Primerjaje oboje delovanje, najdemo v prvi vrsti, da dejstvujeta oba z določeno namero. Ta namera je vzgojitelju bistveni del, brez te nehal bi biti to, kar je. Tudi zdravniku ne more biti enakovneljavno, pomnožujejo li rod bedneži, neboglјenci in sploh bolniki, in to še prosto in nemoteno. S tem pomnoževala bi se le beda in revščina, povečevala pa bi se tudi telesna slabost človeškega telesa, ker z vsakim rodом nastalo bi več slabotnežev, in fizična sila národa prišla bi s časom pod nič. Sploh pa bi zadostovalo le malo ugodnih razmer, in obstoječe okoliščine človeškega telesa k raznim boleznim mogle bi se razviti v občno škodljive posebnosti. S tem bi trpeli pojedinci in rodovi tem večjo škodo, ker bi te slabosti ovirale vsakojaki razvoj človeških sil, in človek bi v svojem teženji po dobrem, pravem in lepem obstal na polu pota. Tako nagibanje človeškega telesa k raznim hibam prouzročuje potrebo, da se s pozitivnimi sredstvi zaprečijo zli učinki vseh pojavljajočih se slabosti. Taka sredstva merijo tudi na to, da se že v kali zadušé sklonosti človeškega telesa k slabim pojavom, in še le, če je to že zamujeno, skuša se odstraniti slabe učinke ter pojavom označiti pravo ali vsaj boljšo pot. Zato ravno namerja zdravnik, da izboljšuje fizične bolnike, vzgoja pa dela taisto na moraličnih razuzdancih, oba činitelja pa delujeta ali neposrednje, ali vsaj posrednje. Zdravnik zdravi bolnike ali domá, ali po bolnicah, hiralnicah in blaznicah, vsacega pa skuša z nova pridobiti za človeško družbo.

Vzajemnost vzgojiteljevega in zdravnikovega delovanja kaže se tudi v določenem načrtu, po katerem se oba ravната. Brez tega načrta vzgojitelj ne bi mogel pohajati od lažjega k težjemu, od prostega k sestavnejšemu; brez tega tudi ne bi mogel izpoznati notranjščine otrokove, po kateri jedino le more prikrojiti svoja izboljševalna sredstva. Ves pouk in vsa vzgoja naslanja se v veliki meri na individualnost otrok; tej se mora prilagoditi vsako postopanje. Isto tako postopa zdravjeslovje po določenem načrtu. Zdravnik pride in najprvo preišče stanje bolnikovo, jednako vzgojitelju, kateri mora pred vsem poznati posebnosti učenceve. Oba imata vedno isti smoter pred očmi, namreč človeku pripomoči do boljšega stanja. Kakor pa niso vsi otroci jednake nravi, isto tako je telesno svojstvo vsacega bolnika drugačno. Zato si oba napravita na podlogi najdenih podatkov določen načrt, katerega se jima je pri nadaljnjem postopanju držati. To je neobhodno potrebno, kajti pri raznih boleznih je upotrebljevati raznolična sredstva. Vrh tega učinkuje vsaka bolezen tudi na druge dele telesa, to pa vsled tega, ker je človek živ organizem, združen v celoto po raznih med seboj tesno zvezanih organih, ki imajo svoje središče in svoj določen delokrog, odvisen od središča.

Zdravnik ne namerja vedno, da bi že precej s prva ozdravil kako zlo ali da bi takoj pri prvem poskusu odstranil vnanje znake bolezni. Njegova prva skrb je ta, da najde stališče ali vir bolezni in da se natanko seznani z boleznijo. Zdravljenje brez načrta zakrivilo bi podaljšanje bolezni ali pa polovičarsko izboljšanje; moglo pa bi doseči tudi nasprotno uspehe.

(Konec prih.)

Prvo berilo in slovnica za slov. ljud. šole.

(Odgovor ocenjevalčev.)

(Konec.)

Dalje se glasí v odgovoru: „Leskače — rezgače“ pa rabi jezikoslovec Levstik; kajti trdka M-1 je Levstik. — Mogoče, gospoda sta bližje vira nego jaz, ki sem sicer velik čestilec pisatelja Levstika, vender pa — kakor sem užé enkrat rekel — mislim, da ima v ljudskošolskih knjigah tudi ljudski šolnik besedo. Kolikor se spominjam, nisem v Levstikovih spisih, vsáj kar jih meni znanih, nikedar čital enacih besednih oblik. V svojej slovnici obdeluje Levstik glagol jako temeljito in posebno še 2. razred V. vrste, pa o tej obliki ne govórí. Práv takó tudi ne Miklošič v svojej „Vergleich. Formenlehre“. Jaz si to obliko (leskače — rezgače) razlagam le takó, da se je korenov samoglasnik *e*, ki se trikrat ponavlja (leskečem — rezgečem), zarad lepoglasja sprevrgel v jači *a*, kar daje besedi tudi neko krepost v izgovoru. Temu podobno čitam v Miklošičevjej „Vergleichende Stammbildungslehre“ na str. 459: krketa: krkače (de gallina) krell razmekače (wirft umher) trub jastreb pleskače, Krell — in práv isto tudi v Šumanovih slovnica.

Trubar in Krell sta živela pred 300 leti, slovnice namenjene v pouk materinemu jeziku na srednjih šolah popolnoma molcé o glagolih 2. razreda V. vrste na — ačem *, ali je pa le navajajo kot izjemno, redkejšo jezikovo prikazen iz davno preteklega časa ** in to v osnovstvu, kojega pravi vspeh je celó na teh šolah jako problematičen, zato mislim, da je ta oblika pač važna za primerjujóčega jezikoslovca in pesnika, a neprimerna za šolsko knjigo namenjeno nežnej mladini.

Tako zvanega „priglasa“ — pišeta gospoda — ne najdeva. Zakaj ne? pa ne po-vesta. Naj izvolita prečítati dotične primere v mojej oceni ter je primerjati z Op. 1. §. 14. str. 8. v Šumanovej slovnici za srednje šole, potem morda óni „priglas“ najdeta.

Nerazumljive 154. naloge ni v slovnici — velí odgovor. Práv res! a v prvej izdaji je bila, v drugej sta jo pa gospoda izpustila.

Opustivši še nadaljnje odgovarjanje na nekatere posamnosti sklepam konstatujé, da me niti pri oceni niti pri odgovoru ni vodil naj manjši osobnostni obzír. Žaliti nisem hotel, ampak koristiti mi je bil namen. Ali sem si izvolil právo pot, ni meni soditi. Rečem pa, da nisem poseben prijatelj ónim ocenam, ki imajo namen le hvaliti. S prikri- vanjem se pomanjkljivosti ne odpravljajo. Kar je hvale vrednega, naj se pripozná. To glavno načelo sem skusil po svojih močeh vtelesiti v svojej oceni, kojo s tem odgovorom zaključujem.

Ivan Mercina,

c. k. vadničen učitelj v Gorici.

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

Matevž Ravnika (1802—1864) je po književnem delovanju opisan v Je-zičniku XVI. l. 1878 str. 1—59 in po primku Poženčan se loči ta M. Ravnika II. od Matevža Ravnika I (1776—1845), o katerem glej Jezičnik XXIII (str. 4—6; prim. Jez. IX. XV).

*) Janežičeva in druge.

**) Šumanova po Miklošičevjej primerjalnej.

Ocenj.

Ocenj.

12*

Stanko Vraz (izvirno Jakob Frass), r. 30. jun. 1810 v Cerovcu v občini Žerovinski župnije Svetinjske blizu Ljutomera na Štajarskem, učil se v šoli Svetinjski in Ljutomerski, latinščine v Mariboru, modro- in pravoslavja v Gradcu, preselil se v Zagreb l. 1838, bil urednik Kola, tajnik Ilirski Matici, u. 24. maja 1851 v Zagrebu. — Vraz postal je „Prešern Ilirski“, in za njim je naš Prešern izpustil sršena:

Naróbe Katón.

Od drugih manjši in častèn manj rod je slovenski,

Lákota slave, blagá, vleče pisarja drugám.

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni;

Stánko Slovécov vskòk, Vráz si naróbe Katón.

Kakor je namreč Katon trdo držal se maternega jezika — latinščine nasproti mej oliskanimi priljubljeni grščini; tako je zlahkoma Vraz — pustivši materinščino slovensko — poprijel se književne ilirščine. — Slovencem postavil se je Vraz po knjigi:

1) Narodne Pěsni Ilirske, koje se pěvaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Skupio i na svět izdao Stanko Vraz. Razdělek I. U Zagrebu 1839. 8. XXII. 204. — Da II. Razdělka ni bilo na svetlo, vzrok je povedan v predgovoru („Ahacel svoju svàrhu postigo“ str. XVI), kajti Slovenci — čisti in resni — prezaljubljenih niso marali tedaj in jih v istini ne marajo sedaj. — O teh pesnih sem pisal v Jezičniku XVI. 1878. str. 5—10.

2) Po nekterih drugih pesnih slovenskih in po mnogih pismih raznim slovenskim rojakom ter po umotvorih svojih ilirskih ali jugoslovanskih, ki so pa vira ali duha slovenskega. — Matica Hrvatska je poslavlila njega in sebe, da je izdala „Děla Stanka Vraza“ v V. zv. od l. 1863—1877, prepustivši nekatere slovenske zbirke Matici Slověnski, ktera je teh stvari nekaj vže tudi prióbčila (vid. Letopis 1875. 1877; Črtice, sest. dr. J. Pajek l. 1884), nekoliko jih o priliki še bode, nekoliko jih pa ne bode, ker jih ne more — iz povedanega vzroka. — Sicer je pa Stanko (t. j. Stanislav) Vraz po slovenskih časopisih opisan dokaj bodisi kot pesnik in pisatelj slověnski — tudi po slovstveni zapuščini, bodisi kot rodoljub itd., da zadostuje, ako tukaj naštejemo le nekatere vire v ta namen na pr.: Slov. Bčela l. 1851. II. I. — Novice l. 1853. 1854 (iz Gradca, iz zlatnega Praga, iz Štajerske). — Bleiweisov Koledarček l. 1855 (s sliko), popisal Dav. Terstenjak. — Zora l. 1876, 1877. Kres 1883. 1885. sp. Andr. Feikonja. — Kres 1883. Dr. J. Pajek. — Neven. Vienac. — Knjiž. Zgod. sp. J. Macun l. 1883 str. 90—108 itd. itd. — Na primer o slovenski prozi in poeziji njegovi bodi a) pisemce, ktero je poslal l. 1837 predragemu prijatelju Muršecu (Děla St. Vraza V. 1877 str. 158—161):

.... Včera smo se nas je trojica Slovincov po šetališi sprehajalo; mi smo si nekaj govorili od Slavenov, si nekaj spominjalo od veselega knižnega stališa Rusov ino Poljakov, ino si v duhi na marlivost Čehov ino Horvatov, kateri zdaj polje narodnega znanja tak nevtrudno obdelvaaju, ter naši oči obernolo na nas Slovence — o kakšna žalost nas je obišla! eden si sdehne: Kde si Ti nam zaostala jedina kči našega vročega zavupanja? — Po tem vse vtihne kak v cirkvi kder ga ljudi ni — samo naši stopaji so po tlah hrumili kak šterkanje turne vure po tihi noči. — Ter si Miklošič zgolči kak pa mi nebi mogli, da nam Čbelica zaostaje, v naše zrake kaj drugega poslati, kaj bi želeče oči naših Slovincov za sobo vodil. Ino vsi skriknemo: Metuljička! zlatoperotnatega ljubčeka róž! — Dobro! Metulja! Stvorili še ga bi. Ti mu daš, mi Miklošič reče, gobec; g. Terstenjak noge; jaz drugo truplo; Dr. Prešern nam more peroti poslati; — samo jedno: zdaj je metulj gotov; ali kde pa je sonce, na katerem bi baklo našgalo, ktero bi mu dušo — življenje pernesli: mervte peroti ne letijo — kde so penezi za tiskanje, zakaj

tega niti Ferštel niti kdo drugo v zalogo ne vzeme. Brez penez se v naših časov nič ne dà opraviti. — to je sonce; penezi su zdajni bog. Jeden reče: Jaz dam pet ranjški; drugi: Jaz deset; tretji: Jaz tudi deset; ter pali prvi: Jaz se nedam v sramoto: Jaz tudi deset! — Dobro zdaj trideset ranjških mamó; koliko pa veljà tiskanje? Šestdeset. — Dobro! kdo še bi drugi znal pristopiti. Najpervle pogodimo Vas, ter Dr. Kočevara ino Matjašiča, kateri bi tudi tolko morti priložili. Če Vi trije dovoljite, bomo si g. stajarkontroloura Dominkoša za kassiera (penezničara) postavili, zakaj mi nismo za taj posel, da smo študenti, ino g. Dominkoš je dober Slovenec, ino bo to sad na se vzel. Kaj za knige dobimo bomo si med sobo razdelili. Zna g. Ferštel za prestavljene reči od arha 5 fl. platiti, ino še poleg nekšnega dobička spraviti, mislim kaj tudi mi ne bomo naših talentov v Dravo ili Muro hitili. Pište mi na skorem al ktemu privoljite, ino sbi-rajte tudi prenumerante, mi mamó za prvi zvezek že na zvoljo perneskov pisevnih, ali če nam kakšno pesmico znate preskerbeti, bo nam za ljubo. Samo zdaj še je edno pitanje: V kakšnem alfabeti (pravopisi)? Po bohorčici ali po čehoilirčici? Mi vsi smo za zadnjo, tudi g. professor Kvas jo močno ljubi; samo g. baccalaver Miklošič se močnima rokama bohorčice derži. Jega s čehoilirčici pobratiti je šmetna reč, zakaj on je mož — tenacissimus propositi. Jaz mislim da bo naj bolje če se mi vsi za boljši novi pravopis odločimo; če bo vidil kaj bomo vsi za njega, se ne bó vendar več šošoril, zakaj on je jako čeden ne terdoglav, bo se dal dopovedati, če bomo mu kazali, kaj g. Šafarik nas opominja kaj bi ga poprijéli; kaj ti Ruski dvorni svetvavec vučeni g. Köppen naje je, kaj bodo ga tudi po časi Rusi obinolli. Danec Rask pravi, kaj je to naj čedniši pravopis ne samo zmed pravopisov Slavenskih, temoč zmed pravopisov celega sveta. Pište mi Te zatorej poleg če privoljite; kaj samo s tim pogodkom privoljite, če bodo se za te peneze knige v novem pravopisi na svetlo davale. Jeli ste dobili Čbelice ino Kerste, ki sem Vam jih jaz ob vuzmi poslal? Če kaj s g. Simičom od svete Barbare skup pridete, povedte mu, kaj ga jaz lepo prosim, al mi nebi on nekoliko narodnih pesmi s tistih krajev zebravši poslal, posebno pa en dvojospev, ki se pre tak nekaj popevlje, kak so mi g. Dominkoš pravili, kaj so jo v Zaveršji slišali:

Rybiči. O dekllice ljubljene, — al nas Vi ljubite? —

Dekliči. Hm — hm, ja — ja, — z serdca pravega itd.

Če kaj k svetemu Vidi pridete, priporočite me tamdajšnemu besedničari ino abecedari lepó t. j. visokovrednemu g. farmeštru. Prosim tudi opravte moj ponizen poklon vašemu visokočestitnemu ino naj visokovrednejšemu g. Okroznemu dehantu. Bog Vas sprimi! Mislite si radi na

Vašega vernega prijatelja

V Gradcu na dan svetega Jurja 1837.

Jakoba F. Cerovčana.

Na razgled bodi b) pesmica, ktero je zložil l. 1838 iskrenemu drugu Dav. Terstenjaku, ko se je ločil od njega in Gradec zapustivši se v Zagreb podal. „Rekel mi je, da neče več v slovenskem narečju pisati, ker je slovenski narod še premlačen za slovstvene dela v narodnem jeziku. Na Horvatskem sveti že „Danica“, in skoro bode beli dan. Kakor je sklenil, tako je storil. Prosil sem ga ob ločitvi za spomin, in dal mi je sledečo romanco:

Slovenski pisavnik.

1. Slovenka sina je rodila,
Si sama ga nadajala,
Na rokah z ljubavjo nosila,
S solzami v svet odposlala, —
In sin tam Nje ni pozabil,
Jo v sercu nosil, kjer kol bil,

Ob noč in dan si lomil glavo
Za njeno srečo, njeno slavo,
Postal za mater je pisavnik, —
Al joje, joje in prejoj!
Oj ni, Slovenska! čas še Tvoj.

2. Ko v društvu se od knižtva pravi,
On knigo prvemu podá,
Ta berž očali na nos vstavi,
Al ker čerk njegovih nema,
Prečeden jo na stran položi,
Od knjig slovenskih tak zakroži:
„Jim zlati časi prešli že,
Ko Truber, Gutsman pisal je“:
Žalostno misli mlad pisavnik:
Oj, joje, joje, in prejoj!
Tu ni, Slovenska! čas še Tvoj.
3. Ko prišel kam med mlade ljudi,
Kjer bil od narodov govor,
In fant velel: „Slovensk je hudi,
Slovenec len, nečist, gerd, nor . .!“
Je skočil on ko ogenj živ,
Da brani narod, ki ne kriv;
Al fant je s smehom odgovoril:
„Kaj mislite? Ta je obnoril!“
Žalostno zdihnul mlad pisavnik:
Oj, joje, joje, in prejoj!
Tu ni, Slovenska! čas še Tvoj.
4. Kar doma spisal, v mesto nesel
Ter tam ponudil knigarji,
Knigar nemilo z glavo tresel
Delaje 'z knjig zavitke si,
Ter piscu tak slovenšino hvali:
„To, glej, so tehanti pisali,
Al skor še ni pri men' sto ur
Že mora bit' makulatúr,
Bes vas naj s pismami vred vzeme!“
Oj, joje, joje, in prejoj!
Oh ni, Slovenska! čas še Tvoj.
5. Tak se pisavniku godilo,
Čul, vidil psovat mater je,
Dostkrat okó se mu zalilo,
Zlo zbolelo ga serce,
Krepost terpet' po sveti imá,
Slovenska! upaj u Bogá.
In ko misleč u nebo zira,
Glej Danica nov dan odpira,
Vesela bodi! Sliš' . . . Oj, oj!
Slavenska! bliža se čas Tvoj.

Prebravši te verste sem mu rekel: „Božja pomoč, brate! Idite v beli Zagreb in delajte za duševno srečo naroda. Res je, da na Slovenskem je še malo narodnega duha in dosti enostranosti in sebičnosti na Štajarskem, Kranjskem in Koroškem, ali upati hočemo v Boga, da bode bolje. Jaz hočem se pripravljati za službo narodnega slovstva, podpirajte „Danico“ s svojimi lepimi duševnimi darovi, da bode zmiraj jasneje svetila, dokler ne vstane solnce, katero bode tudi Slovence ogrelo.“ Tako je pisal D. Terstenjak v Novicah l. 1854 str. 91.

Da se značaj njegov tem bolje spozná, evo nekoliko iskric še iz pisem njegovih na pr. iz Ljubljane l. 1841: „... Ime Ljubljana spominja me svakdan na ono, što mi je ljubo i drago . . . Ovdě ti ima božji svět znamenitih stvarih. Što se mi pak čini najznamenitije bilo je eto ovo. — Prěkojučer pokuca nětko u jutro na vrata. Kazivši naš „Slobodno“ unidu tri Ljubljanski bogoslovci, koji nas lepo ilirskim jezikom pozdrave. Ja sam scěnio, da su oni rodjeni Dalmatinci, koji tu někakvim slućajem, koj Slavjanima vlada, u ovděšnju školu odnešeni. Nu oni me uvěravaju, da su rodjeni Kranjci, jeden Gorenac, drugi Dolenac, a tretji Nutranjac. Umoliše nas, da jih posětimo u sěmeništu, što i mi učinismo. Tamo nas okupi sila mladih ljudih, koji svi za Ilirštinu dišu i živu te i više manje dobro ilirski govore i pišu itd. (Děla V. str. 217). — Iz Zagreba l. 1842 Kukuljeviću nasproti nekemu dopisniku Gj. Petroviću iz Beča u Srbskom N. Listu: „Etomadne metnuo je mudrakovič Slavenac město Slovenac. Slavenac i Slovenac nije synonymon ili ono isto. Slavenac neznam šta je (valjda genus Slawe?), nu znadem od moje pokojne majke, da je Slovenac species t. j. Wende (inneroesterreicher Slawe), u koju vrstu i ja po rodnom městu spadam, a ne (kao što sudi g. Petrović) u Kranjce, koji su species — speciei t. j. oni Slovenci, koji u predělu Kranjska (Carniolia) prebivaju. Kaži to g. P. aber darum keine Feindschaft. — Jesi-li bio s Miklošićem? Šla radi ta moj stari prijatelj i drug? Ti znaš koliko nam krvavo trěba dobrih glavah i věštih perah. Nagovori ga neka se i on čim brže opet uhvati u kolo naše. Bit će mu slava a domovini dika. Naše Kolo mu stoji na službu otvoreno itd. (str. 304).“ — Iz Zagreba l. 1843. Macunu na pr.: . . . „A šta

čemo mi kukavice Slovenci slabii i po broju i uplivu? Tu neima drugoga izbora, nego li se složiti duševno (književno) sa jačimi bližnjimi granami, ili propasti u tudjem elementu kao vlastit i značajan narod. A gdje imamo opet bližnjega i srodniega elementa, nego li što su južno-slavenske ostale grane osobito štokavska, koja je po broju, po dogodovštenih uspomelah i književnih dragocénostih stariih i noviih jaka . . . Znajte Zagreb stoji na slovénskom zemljištu. Ako Zagreba govori prost puk čisto slovénski. Samo višnja izobražena vrsta naroda govori ilirski, premda i prosti čovjek razumi svojega gospodina i susěda varošana. Zemljište je dakle naše, neka bude i ta slava naša, da smo i zidari bili većinom mi. Ja sam mnoge mlade ljude kod nas nagovarao, da se uče ilirski itd. (str. 332).“ — Iz Podčetrтка na Štajeru l. 1842 Erbenu na pr.: „Moram Vam istinito kazati, da se već davno nepouzdam u mudrost mudracah, nego u milost i pravednost Boga, koj nosi srčeu narodah u ruci, i koj neda propasti narod dobar i nedužan, makar njegove vodje od mahnitosti in oholosti po glavi hodili. I naš je najveći domorodac, Mecen, vodja itd. Bog, jerbo da neima njega, već davno bi bili nagazili i propali (str. 312) itd.“

Lepo in radostno se čita, kar pišejo o njem p. Fr. Marković, F. Petračić, dr. B. Šulek, ali kar poje August Šlasi:

Stanko Vraz.

Je i vaš, je i naš . . .
Slovenci, vi ste njemu zibku dali,
Hrvati daše Stanku slavnú raku . . .
Slovenac, Hrvat klikće: On je naš itd.

Dr. Janez Bleiweis je o slavnosti njegovi l. 1879 nasproti Prešernu vpisal sicer v Vrazov Album:

„Nisi ne bil, Stanko, Slovincem vskok,
Kazal si le dejansko Slovincem vzajemnost slovansko“.

A — gledé na to, da Hrvati niso jednako gojili vzajemnosti slovénске ter da so Iliri zavozili jo v štokavštino itd. — zdiyo se mi bolj istinite besede J. Jurčičeve (Slov. Nar. XII. 294):

„Hrvatom je mnogo koristil,
Slovincem pot do juga čistil,
Hrvat in Slovenec se veseli
Njegovih poezi. —

Ali meni vendar se zdí,
Da nij treba živega dokaza,
Da, ko bi vsi posnemali Vraza,
Pustivši ožjo slovensko domovino,
Bi Nemeč, stari vrag naš — glej zgodovino! —
Še lažje roval in z večjim pomenom
Pogubo tukajšnjim Slovenom.“

Milan Korytko (1813 — 1839) Poljak je opisan v Jezičniku XVI. 1878 str. 5—10. Značajno se omenja tudi v pismih Prešernovih in Vrazovih (Letopis Slov. Matic. 1875 str. 156, 172—4; 1877 str. 162—3).

Andrej Smole r. 18. nov. 1800, u. 30. nov. 1840 v Ljubljani. — „Izmedju njegovih (Vodnikovih) naslédnikah zasluđuje sveusàrdno čast i pohvalu krajnski vlastelin g. Andria Smole. On ne samo što je prepisivao iz ustih naroda pèsni, nego je i naimao sposobne zato ljude, blagodarno naplatjujúći trude njihove“ — svedoči Stanko Vraz. — Zasluge njegove nam kaže

a) Krajnska Čbelica, kjer se v III. zv. l. 1832 str. 94—107 iz Smoletoviga zbera nahajajo balade ino pesmi med krajnskimi ljudstvom pete — predelane kolikor se je treba zdelo (2—9): Od lepe Vide. Od kralja Matjaža. Od Rošlina in Verjankota. Svarjenje itd.

b) Narodne Pěsni Ilirske (Predg. XI), po Prešernu in Kastelicu (Děla St. Vraza V. 1877).

c) Pesmi Krajnskiga Naroda I—V. l. 1839—1844, po zbirki Korytkovi (Jezičnik XVI. 1878. str. 5. 8).

d) Varh (Der Vormund). Komédija v dveh djanjih. Iz englezkiga „The Guardian a Comedy in two Acts by David Garrik Esq.“ Prestavil Andrej Smole. V Ljubljani. Natisnil J. Blaznik. 1840. 12. 48. V Gajici. — Na pr. bodi: Pervo djanje. Pervi nastòp. (Pri gospodu Serčetu.) Ropotec stari, Ropotec mladi, služabnik.

Rop. sl. Povej gospodu Serčetu, de bi njegov prijatel in sosed Korel Ropotec rad en par beséd z njim govoril.

Služab. Precej, gospod žlahtni! (gré).

Rop. st. Zdaj, Juri, še enkrat dobro preudari, prěden to reč sosedu Serčetu razoděnem, kar mislim za té storiti. — Kaj molčiš?

Rop. ml. Stric, ali je prav, ali se pa tudi spodobi govoriti?

Rop. st. Ne bodi šemast. — Odgovôri mi — pa ne, ko bi se ti preveč zazdevalo. — Po kom pa gotovo veš, de te mlada gospodičina, mojiga prijatla varvanca, rāda ima?

Rop. ml. Pervič: kadar se srčava, me nikoli ne pogleda. — Pervo znāminje ljubezni. — Kadar jo oговорim, ne dā odgovora. — Drugo znāminje ljubezni. — In kadar se z kom drugim mēnim, je viditi, de se ji prav dobro zdí. To je gotovo znāminje ljubezni.

Rop. st. Zlodjevo znāminje! itd. itd.

Na svetlo je dal še v Gajici:

e) Veseli Dan ali Matiček se ženi. Komedija v 5 delih. Ponaredil po francoski „la folle journée ou le mariage de Figaro, par Mr. de Beaumarchais“ ranjki Anton Linhart. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. 1840. 12. 143.

f) Pesme Valentina Vodnika. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik. 1840. 12. 131. Kazavic. Pesme: Na moje rojake itd. — Pesmi za Brambovce v letu 1809. — Anakreonta grěškiga pevca nektare pesni po slovensko. — Popisovanje Krajnske Dežele. — V. Vodnikovo Življenje. — Opomni se tudi, de so Vodnikove pesmi ino druge pisarije tukaj ravno tako natisnjene, kakor jih je on zapisal. Nič se ni prenarędilo, nič popravilo. To se ljudēm opomni, ki bi jim morebiti kakšina čerka, kakšin udar, pogolt al kakšina besėda se prav ne zdėla, itd.

Kakor slovstvena — tako je tudi kamnena spomenika Linhartu in Vodniku oponoviti dal blagi And. Smole, le-tā Anacharsis slovenicus (Letopis Slov. Mat. 1875 str. 169; vid. Carniolia). — Knjižica: Pesme V. Vodnika — je jako vstregla našemu narodu in storila, da se je odslej prav čislati jel slovėnski pesnik. — Gledé na tolike domoljubne zasluge je dr. Prešern koj za Vodnikom zložil žalostinko „V spominj Andreja Smoléta“ (Poezije str. 27. 28), kjer poje na pr.: Černe te zemlje pokriva odeja — V grobu tihotnim, naš bratec Andrej! . . — Čedna postava bila ti je dana, — Bistri je um ti z bogastvam bil dan, — Boljga sercā ni imela Ljubljana, — Kak si za srečo človeštva bil vžgan! . . — Ena se tebi je želja spolnila: — V zemlji domači de truplo leží itd.

Stričnik njegov, Viktor Smole, u. 10. marc. 1885 star 42 let poslednji moški te imovite rodovine, je volil dragocene svoje zbirke starinske — naravne in umėtne — in vse ostalo svoje premoženje — okoli 130.000 gld. — deželnemu muzeju Rudolphinum v Ljubljani ter je tako spet pripomogel, da se tudi v prihodnje vresničevalo bode iskreno slovo Prešernovo:

„Dolgo Smoléto v spominj naj živí!“

Razni otroci.

(Spisal Jos. Ciperle.)

2. Nezakonski otrok.

Veselja utriplje vsaka žila očetu, radosti poskakuje materi srcé, kadar jima Bog dá dete. Ali da se ga veselé stariši, v to ni jim treba Bog zna kolicnega bogastva; treba jim je samó pridnih rok ter dobre in resne volje, da skrbé za prospéh svojega zaroda.

In veselé se novorojenca tudi sosedje in sosede, znanci in prijatelji. Njega rojstni dan je prazničen dan za vso sorodovino. Podčerta se debelo v pratiki, ali vpiše se slovesno na platnice molitvene knjige. To veljá sevéda le o zakonskem otroku; ali gorjé nezakonskemu!

Veliko skerbí, koliko muk, koliko žalosti provzroči ta svoji materi že pred rojstvom! Kolikokrat vprašuje se: Kaj porekó ljudje? Kaj vsega ne bodo iznašli o meni? Ali ne bodo kazali s prstom za menoj? Ali me ne bodo imenovali vlačugo, nesramnico in Bog zná, kaj še vse? — In oni, kogar imelo bi imenovati dete očeta, sramuje se navadno otroka in matere. Kaj je pa tudi treba bilo otroka!

Kje se rodi navadno nezakonsko dete? Redko kedaj v gorki sobi na mehki postelji. Največ na polji, v hlevu, v hramu, kaki veži, ali celó na ulicah. Mnogo taci preživí komaj par uric na tej krasni zemlji. Tuga in skrb materina pred porodom, pomanjkanje vsake prve pomoči, slučajnost, a tudi nemarnost umoré premnogo taci otrok. Temu vsemu pridruži se dostikrat še obup, brezvestnost in krutost materina, in kaj strašnega pride večkrat potem, kažejo nam prežalostni dogodki v življenji. — Nezakonska mati živí največkrat v naj večih nadlogah. Boj za bitje, skrb za vsakdanji kruh žene jo po svetu na delo. Kajti kruha ne potrebuje odslej le za se, ampak tudi za svoje dete. Treba ji je zeló in težavniše delati, nego popred.

Kaki so pa tudi prvi dnevi življenja novorojenčevega? Nikdo ni ga vesel, nikdo ga ne občuduje, nikdo ni ponosen na -nj. Odveč, nadležen in zopern je vsakemu. Od vseh strani kliče se mu: „Kaj pa je tebe treba biló!“ —

Namestu da mu poje mati pesni pri zibelki, toči z njim vred bridke in grenke solzé. Ali nikdo je ne tolaži, nikdo ne pomiluje, nikdo ne briše solzá. — Kratko in malo: nezakonsko dete nima nikakor enakih pravic, kot zakonsko; kaj se vse ne prizanese temu! Kako svobodno smé kričati! Nikdo ga ne kara, ako je celó neposajeno, neukretno ali odurno. „Saj je še otrok“, izgovarja ga vse; „in otrok, ki ne kričí, nič vreden ni“. — Ali jok nezakonskega otroka dostikrat bolj potreben in opravičen dela le preglavico sosedom, vikša njih sovraštvo in črt.

In menite, da to sovraštvo nima nikacega vpliva na ubogega otroka? Oj gotovo! Tudi tuga in borno življenje materino ni niti v prospéh njega telesnih, niti dušnih močí. Ako sploh ostane živo tako dete, vender ni niti zdravo, niti veselo. Sploh veselih trenotkov zanj je le malo, malo.

Da si mati njegova lože služi dalje svoj kruh, in da tudi živí svobodnejše, izročí navadno takega otroka kaki drugi osebi v vzgojo. Ali to otroku vselej koristi, o tem se ne vprašuje dosti. Navadno ženske ne jemljó taci otrok iz ljubezni do otrok ali do človeštva. Takove osebe nimajo nikdar tolicege imetja, da bi zamogle preskerbljati mu dobrega in prijetnega živetja. Takov otrok jim je samó vir novih dohodkov, a on sam ne cení se preveč. Prvi so materi vedno še nje lastni otroci, takov rejenec je vedno zadnji. Da se zanemarja, suje in celó pretepa dostikrat brez vzroka, o tem ni treba dalje opisovati.

Kaj bode iz otroka? — O tem vprašuje se k večemu še njegova mati, ako ima kaj vesti. Krušna mati ga le redí, o vzgoji se sevéda govoriti ne more. Redí ga z najcenejšimi in najslabšimi jedili. Bolezni njegove ozdravlja največ narava sama. Ali njih kal obtičí predostikrat do poznih dni v njegovem telesu. Redí ga ženska sploh tako dolgo, dokler plačuje za - nj srenja ali mati. Šole največkrat otrok ne pozná, neznana ostane mu vsa dušna omika, neznano vse, kar bistrí um, blaží serce ter nagiba voljo k dobremu. Trdo in osorno ravnanje njegovih rednikov zdivjá ga od dné do dné bolj in bolj.

Kako bilo naj bi tudi drugače? Saj iz duše njegove ni lahko odstraniti utisov, posebno utisov prve vzgoje. Preradi ostanó ti v nji do konca življenja. Ali vpliva na njo vse: jed, pijača, nebó, zrak, stanovanje, okolica in ljudje. Kaj bode tedaj iz njega?

Ko ne bode več plačevala za - nj srenja ali mati, izgnala ga bode krušna mati iz hiše. Kdo jo bode karal za to? Saj ima ubožica sama svojih otrok dovolj; kakó naj se ji neki priraste to dete na serce? Šlo bode, kamor bode hotelo, s trebuhom za kruhom, saj je svet velik.

Izgnano iz hiše tava po svetu. Ubožec! — „Kdo je tvoj oče?“ vprašujó ga ljudje, kojim se ponuja v službo. — „Ne vem,“ odgovarja izgnanec. — Nikomur ni po volji takov odgovor. — „Kam s teboj, ker nimaš očeta!“ očita se mu. „Ne potrebujemo te, pojdi h komu drugemu!“ — In gre k drugemu, tretjemu, četrtemu, i. t. d. Vsak vprašuje ga enako, vsak odganja ga enako. Nezakonski otrok in vlačugar, — ta dva pojma zedinjata se le prerada.

Rad bi delal, rad si služil pošteno svoj kruh; ali ni mu dano prijeti se dela. Ali treba mu je hrane, treba obleke, treba stanovanja. S kako malim bil bi zadovoljen, s kako malim srečen in zadovoljen. Še tega nima, še to se mu oporeka in odreka.

Utrujen in lačen zaspí ob poti. Hvala Bogu! zdaj ima kruha, lepega belega kruha, zdaj gre celó v gostilno, ter pije tam sladko vince. Kaj bi ga tudi ne pil! Saj ima tudi groš, in še drugim daje za víno. Pridejo godci v gostilno, zaigrajo okroglo, in on zavrtí se tudi z družbo. A nastane prepír, pretep, prime ga močnejša roka, ter ga vrže iz gostilne. Čuti svoj pad — in glej! vse je minulo. Bila je le sanja, prazna sanja. Zbudil se je zopet ob poti, kjer se je vlegel sinoči.

Lepo jutro je. Ljubo sveti božje solnce, ter ogreva s svojimi žárki zemljo. Veseli zapuščajo ljudje svoja ležišča, ter gredó po opravkih. Ali naš ubožec je otožen in čmeren. Lakota je huda.

Kmalu potem vidimo ga stati ob poti s klobukom v roci, ter nagovarjati mimo gre-doče ljudi za kak majhen dar. Toda kaj čuje! — „Ali te ni sram prositi! Delat pojdi, delat! Fej te bodi mladi potepúh! Pelen si za delo, kaj ne! Odlazi vlačugar!“

Odlazi v istini. Ide dalje in dalje. Gre mimo prodajalnice, v koji prodajajo razna jedila. Kako okusno so izložena, kako vabljiva so! — Znabiti dobodem tukaj česa, misli si, ter vstopi v prodajalnico. — „Dober dan!“ pozdravi ga prijazno kupec. „Česa želite?“ — Kupci so navadno prijazni z vsakim prišlecem. — „Prosim vas, dajte mi kaj jesti. Ves dan nisem jedel ničesa!“ — Kupcu ni imenit takov otožen glas. Imenit mu je bolj odločno zahtevanje tega ali onega blaga. Kajti kdor ima denar v žepu, ni preponižen in preotožen. Zato vpraša kupec potem že manj prijazno: „Ali imaš tudi plačati s čim?“ — „Nimam! Dajte mi kaj v bogajmel!“ — Kupec se zagroží nad prišlecem: „Poberi se capin, od koder si prišel! Brez novcev ne dajem nič blagá!“

Čudno, kako se je izpremenil na mah kupec! Ali njega blago ni izgubilo nič svojega mika za ubožca. Še bolj vabljivo in poželjivo se mu dozdeva. — „Če mi ne daste

sami, vzamem si sam. Zdaj mi je vse eno!“ — S temi odločnimi besedami stegne svojo roko po najbližji stvarici. Njegova je, in z njo odbeži iz prodajalnice. — Kupec za njim. — „Primate ga tatú!“ kriči na vse hriplje. Primejo ga res, odpeljó ga, in zapró ga. Zapór bode ga poboljšal.

Pač je mnogo okoliščin, ki olajšavajo to njegovo hudobno dejanje, in ki skrčijo in znižajo prisojeno mu kazen. Saj je to njegov prvi prestop, njegova vzgoja bila je pomanjkljiva, lakota huda, in volja poboljšati se dobra. — Ali tat se mora kaznjevati, kajti tako velí strogo kazenska postava.

Kaj mu manjka v ječi? Hrano, gorko hrano ima v nji vsak dan; posteljo tudi, če tudi ne ravno premehke. Da se mu nič ne pripetí v ječi, za to skerbé z vsemi svojimi močmi razni nadzorniki. Družbe ne manjka se mu. Slavni in osiveli tatovi in drugi hudodelci delajo mu kratek čas. — „Zakaj déli so pa tebe pod ključ?“ vprašujo ga sojetniki. — „Lačen sem bil, in kradel sem.“ — In jokaje toži dalje: „Oj, jaz nesrečnik! Kaj bode, kaj bode iz mene?“ — „Kaj bode neki? Kral bodeš zopet, ko te izpusté“, odvrne kak prav navajen tat. — „Ne bodem!“ trdi ubožec. — „Ha, ha, ha!“ posmehujó se mu sojetniki. „Kaj hočeš pa začeti? Meniš li, da te bode kdo izpuščenega jetnika jemal v službo. Verjemi, nobeden. Žalibog, da je še dovolj tako zvanih poštenih ljudi, to je taci, katerih ni zasačil še nikdo pri kacem hudodelstvu. Ti imajo še prednost pri službah. Pravi butec bil bi oni, ki bi tebe zdaj vzel v službo!“

Po takem in enakem dvogoru začénja premišljati resno naš ubožec svoj žalostni položaj. Žalosten vsklikne: „Ali je res tako! Ali sem res izgubljen! Ali ni za me več pomoči!“

Ali sojetniki ne pusté ga premišljati dolgo. Star in navihan tat spnè se kvišku, ter modruje: „Tovariši moji! Premoženje na sveti razdeljeno ni enako mej ljudi. Eden se valjá v zlatu, in drugi v blatu. Eden je bogatin, drugi capin. Je li to prav? Nismo li mi vsi ljudje enaki? Ali nimamo mi vsi enakih pravic do bogastva? Gotovo, da! (Vse mu prikima.) In ker nam svojega imetja ne dadó bogatini svobodno, jemljemo jim ga na tihem, ali s silo. Naše geslo je: Enakomerna razdelitev premoženja. In to geslo vodi nas pri vsem našem dejanji in nehanji, to geslo je naš prapor, ki nas vodi k enakopravnosti, k prostosti, k zadovoljnemu in srečnemu življenju!“ —

Govorniku čestita se od vseh strani. Začénja se razgovor, koga bodo okrali najpervo kadar zapusté ječo, kam bodo skrili ukradeno blago, in kako bodo vodili za nos zasledovalce. Novemu jetniku sevéda gnjusi se od začetka, takovo razgovarjanje, ali ker čuje le eno in isto, ga vender tudi zanimivajo ti pogovori. In v kratkem je tudi on njih tovariš, v kratkem zapleten v njih početja, v kratkem jim udan in prodan z dušo in s telom.

Ali ga je izboljšal zapór? Kakov pride iz ječe? Vsi dobri sklepi njegovi, vsa dobra nagnjenja porušila so se. Iz ječe pride olikan in navihan tat, kojega poklic je krasti, kar mu pride pod roko.

In zapró ga zopet, in zapró ga zopet. Postara se in osiví v ječi. Ko pride nekoč zopet iz zapóra, izprevidi, da je zdaj celó preslab za krajo.

Vstopi se ob cesti, vzame klobuk v roko, ter prosi mimo gredoče ljudi za kakov dar. Ti usmilijo se ubogega starca, ter darujó mu mala darila, katera preživljajo ga borno do smrti. Zapuščen od vseh, sklene svoje življenje za kacim plotom ali v bolnici. Nikdo ga ne obžaluje, nikdo se ga ne spominja, saj je bil nadležen vse žive dni človeški družbi. Bodi mu lahka zemljica!

Književstvo.

Iz najnovejšega zapisnika učbenih knjig in učil za ljudske in meščanske šole (po „Verordnungsblattu“ v 1. dan jun. t. l.).

I. Knjige za verouk. Mali Katekizem. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 7 kr. Krščanski katoliški nauk, okrajšan spisek iz velikega Katekizma, v vprašanjih in odgovorih. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezan 25 kr.

Mali Katekizem v vprašanjih in odgovorih. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 6 kr.

Krščanski nauk v vprašanjih in odgovorih. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezan 30 kr.

Veliki Katekizem za ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezan 30 kr.

Sveti listi, berila in evangelji za nedelje in praznike celega leta in vse dni svetega posta. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezani 46 kr.

Zgodbe svetega pisma stare in nove zaveze. S 52. podobšinami in 1 zemljevidom (po Schuster-ji). Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezane 50 kr.

II. Berila. Slovensko-nemški abecednik. Sestavil K. Prešerin. Na Dunaji 1884. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezan 35 kr.

Začetnica in prvo berilo za ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. Vezana 24 kr.

Drugo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezano 35 kr.

Tretje berilo za ljudske šole. Na Dunaji 1880. V c. k. založbi šolskih knjig. 40 kr.

Končnik Peter. Četrto berilo za ljudske in nadaljevalne šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 60 kr.

Praprotnik A., Abecednik za slovenske ljudske šole. V Ljubljani 1883. Pri M. Gerber-ji. Vezan 20 kr.

Razinger A., Žumer A. Abecednik za slovenske ljudske šole. V Ljubljani 1880. Pri Kleinmayr-ji in Bamberg-i. Vezan 20 kr.

Janežič Anton, Cvetnik. Berilo za slovensko mladino. I. del, 3. natis. V Celovci. V založbi družbe sv. Mohor-ja. 70 kr. (za meščanske šole in za 5. razred peterorazrednih ljudskih šol).

III. Slovensko-nemške slovnice. Miklosich Ivan, Slovensko-nemška začetnica za ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezana 20 kr.

Prešerin K., Slovensko-nemški Abecednik. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezan 35 kr.

Žumer A., Razinger A., Slovensko-nemški abecednik. V Ljubljani 1880. Pri Kleinmayr-ji in Bamberg-i. Vezan 25 kr.

IV. Slovnice. Končnik Peter, Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravljeni sestavki. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezana 50 kr.

Praprotnik Andrej, Slovenska slovnica za prvence. V Ljubljani 1877. Vezana 30 kr. Pri J. Rud. Milicu.

Praprotnik Andrej, Spisje v ljudski šoli. V Ljubljani. Vezano 32 kr. Pri M. Gerber-ji.

V. Učbene knjige za naučenje drugega jezika. Prva nemška slovnica za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezana 24 kr.

Druga nemška slovnica za slovenske ljudske šole. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezana 36 kr.

Tretja nemška slovnica za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezana 30 kr.

Navod k naučenju italijanskega jezika za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. Vezan 20 kr.

VI. Računice. Močnik, dr. Fr. vitez. Prva računica za slovenske ljudske šole. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 8 kr.

— — Druga računica. 12 kr.

— — Tretja računica. 13 kr.

— — Četrta računica. 16 kr.

— — Peta računica za jedno- dvo- in trirazredne ljudske šole. Vezana 20 kr.

VII. Pevske knjige. Nedvčed Anton, Slavček. Zbirka šolskih pesmi. V Ljubljani 1879. Založil pisatelj. 1. stopnja 20 kr., 2. stopnja 20 kr., 3. stopnja 30 kr.

VIII. Učila. Tomšič Iv., Nazorni nauk za slovensko mladost. V Ljubljani 1872. Pri Giontini-tu za 3 gld. 50 kr.

Stenske table (12). Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 2 gld. 40 kr.

Razinger A., Žumer A. Stenske table (25). V Ljubljani. 2 gld. 50 kr.

D o p i s i.

Z Goriškega, konec maja. (Po pregledovanji šolskih knjižnic.) S pričetkom tega meseca je potekel čas pregledovanja šolskih knjižnic po ukazu sedanjega naučnega ministra dr. Gautsch-a iz dné 16. decembra l. l. Ta ukaz je — kar se tiče ljudske šole — kolikor toliko le oponova istopomembnih ukazov, koja sta izdala prejšnja naučna ministra. Od kar so se namreč po §. 71. »šolskega in učnega reda« zakonito uveljavile šolske knjižnice, izdali so se o njih štirje važnejši ministerski ukazi. — Eden — iz dné 15. decembra 1871. l. — govori ob ustanovitvi in redu, ostali trije (12. julija 1875 3. januarja 1883 in 16. decembra 1885) pa o pregledovanji, nadziranji in uporabi šolskih knjižnic.

Zadnji trije ministerski ukazi so posebno važni, ker določijo sposobnost knjig za šolske knjižnice; kajti jasno je kot beli dan, da je čitanje primernih bukev neizmerne vpliva na umstveno in нравstveno vzobražbo šolske mladine. Zanimljivi so pa tudi, ker kolikor toliko značaje (karakterizirajo) tri različne faze našega najvišjega šolskega oblastva za časa novodobnega šolstva.

Prvi ukaz (za ministrovjanja Stremayr-jevega) térja, naj se izključe iz šolskih knjižnic vse óne knjige, ki bi utegnole škodovati »udanosti najvišej dinastiji, patrijotičnemu čustvu ali čislanju domovinskih naprav.«

Drugi ukaz (za ministrovjanja Conrad-ovega) veleva strogo, da naj se odstráne knjige žaléce »spoštovanje vere, udanost najvišej dinastiji, patrijotično čustvo ali čislanje domovinskih naprav.«

Tretji ukaz (za ministrovjanja Gautsch-evega) pa zahteva, da naj se izlóče iz knjižnic vse óne knjige, ki bi bile »nevarne v patrijotičnem, verskem ali нравstvenem obziru.«

Kakor je znano, sklenola je naša država dné 18. avgusta 1855. leta s tedanjim papežem Pijem IX. konkordat, ki je obsegal tudi važna določila o našem šolstvu. Vsled tega konkordata je moral biti ves pouk katoliške mladine po vseh javnih in nejavnih šolah primeren katoliškej veri; škofje so imeli voditi versko vzgojo šolske mladine, in vsi učitelji katoliških ljudskih šol so bili pod cerkvenim nadzorstvom.

Po blizu 13letnem obstanku je konkordat preminol; pokopal ga je državni osnovni zakon iz dné 21. decembra 1867. l. in njegova postavna naslednika iz dné 25. maja 1868. in 14. maja 1869. l. Iz skrajne verske smo dobili skrajno liberalno šolo. In česar ni doseglo zakonodavstvo, pretirali so izvršujoči organi. Duhovščino — prej jedino vladarico v šoli — hoteli so iz nje popolnoma odstraniti. Primerno, dobro in na mestu je bilo le to, kar je bilo prejšnjemu nasprotno.

Iz te dobe izvira gori navedeni prvi (Stremayr-jev) ukaz o pregledovanji šolskih knjižnic. — Umovalo se je: Vera in národnost sti se v prejšnjej dobi dovólj zahtevali, kaj je treba se še sedaj ná-nji ozirati?! Zadostuje, da ni v šolskih knjižnicah knjig škodljivih »patrijotičnemu čustvu!«

K sreči so merodajni krogi kmalu izprevideli, da tudi ta pot ni prava in — vera je prišla zopet v čast. Stremayr je šel, in sledil mu je Conrad. Conrad je oponovil ukaz o pregledovanji šolskih knjižnic — k patrijotičnemu čustvu je prišla vera. Ta dostavek v Conra-

dovem ukazu je bil sicer veren izraz javnega mišljenja, vendar je pa ministru manjkalo energije, da bi bilo to mišljenje prešlo tudi v dejanje. Preveč so mu imponovali čestilci njegovega prednika, in zgodilo se mu je kot človeku, ki hoče sedeti na dveh stoli.

Česar je Conrad -u manjkalo, našlo se je pri njegovem nasledniku v polni meri. Dr. Gautsch je energičen in skušen šolnik. To je dokazal s svojimi govori v državnem zboru, to svedoče njegovi razmeroma jako mnogobrojni naučnoministerski ukazi, mej katerimi je óni iz dné 16. decembra l. l. o zopetnem pregledovanju šolskih knjižnic izvestno naj važnejši. Njegova ekscelenca podarja v tem ukazu poleg patrijotičnega in verskega obzira tudi nravstven obzir; a jaz mislim, da je ta dostavek le nekaka stafaža zaradi natančnosti in — različnosti; kajti ako knjiga ugaja v verskem obziru, bode tudi nravstveno varna. Zato se pa ne vjemam z nekim nemškim šolskim listom, ki primerja omenjene ministerske ukaze s tremi stopenji slovničnega stopnjevanja: s pozitivom, komparativom in superlativom, temveč mislim, da je Gautsch-ev ukaz — kar se ljudske šole tiče — práv isti kakor Conradov, in nikakor kak superlativ. Razložek je pač le: da je podpisana energična ekscelenca dr. Gautsch.

Po primerjanju teh treh važnih ministerskih ukazov in po razmišljevanju okolnosti njihovega nastanka se mi nehoté vriva vprašanje, s kakimi občuti je sprejelo te ukaze slovensko učiteljstvo in s kakšnimi so je sprejeli naši nemški sosedge?

Kolikor morem iz lastne preteklosti in sedanjosti reči, ni bil sprejem teh ministerskih ukazov mej slovenskim učiteljstvom ni mrzel, ni gorák, — bil je dostojen, kakor se spodobi uradniku ki ima predstojniške ukaze — prijetne ali neprijetne — vestno izpolnovati. Slovenski učitelj se je pri novodobnem šolstvu sicer razveselil izprememb, vsled katerih se je podelilo njegovemu važnemu stanu dostojno mesto v človeški družbi, vendar pa ni slovenski učitelj le učitelj, ampak tudi Slovenec, veren sin svojega milega, zatiranega národa, s katerim čuti in uživa srečne in nesrečne dni. Ko pride tedaj óni srečendan, ki nam porodi ukaz, da se slovenskemu národu **dejansko** podelé pravice, ki mu gredó po človeškem in božjem zakonu, pravice, koje uživajo drugi národi užé sto in sto let: takrat se razveseli tudislovenski učitelj iz dna srca ter pozdravi óni ukaz sè solzo nekaljene rádosti v svojem očesu.

Pa vrnímo se k predmetu! Da niso ukazi gledé šolskih knjižnic napravili pri nas ni krika ni vika, iskati je tudi v našem političnem mišljenju. Slovenci smo verno in patrijotično ljudstvo. Žal da se nam ta patrijotizem premnogokrat plačuje sè zatiranjem! Knjige, nahajajoče se v naših šolskih knjižnicah, ne zapadejo izvestno dosedanjim ministerskim ukazom v nobenem obziru.

Vse drugače je bilo obnašanje naših nemških sosedov. Komaj so se začuli prvi glasovi o dr. Gautsch-evem ukazu, užé so zagnali nemški listi vseh različnih barv sè šolskimi vred strašen krik, ki se je razlegal povsod, kder se nemški piše in govori. Ropot ni bil manjši od takrat, ko se nam je porodila šolska novela. Da, nemško učiteljstvo se je mislilo v taki nevarnosti, da se je neki nemški profesor slutéč »veliko opasnost« nemške šole čutil poklicanega zagnati se v óni nedolžen ukaz v državnem zboru. In čemu vse to!? — Ukaz je v stvarnem obziru pravi duplikat Conrad-ovega ukaza. Da se razteza tudi na srednje šole, nima brigati ljudskega učitelja, da določuje pregledovanju čas, ni posebnega pomena. Zakaj tedaj táko ropotanje?

(Konec prih.)

Od sv. Marka pod Ptujem. (Zahvala.) Slavni odbor »Matice Slovenske« daroval je naši šolski knjižnici 36 lepih knjig, med katerimi je tudi lepi »Spomenik o šestoletnici habsburške vlade.« Za ta blagodušni dar se slavnemu odboru v imenu čitajočih prísérno zahvaljuje šolsko voditeljstvo pri sv. Marku pod Ptujem v 30. dan maja 1886 l.

Ivan Strelec,
knjižničar.

Janez Možina,
nadučitelj in šolski voditelj.

S Krasa. (Okrajna učiteljska konferencija) bode v Sežani v 7. dan julija t. l., in sicer sè sledečim dnevnim redom, ki smo ga učitelji kraški dobili od okrajnega šol. svéta Sežanskega v nemškem (!) jeziku: 1. Bericht des Bezirksschulinspectors. 2. Wie soll das Kopfrechnen nach dem 1., 2. und 3. Rechenbuche von Močnik praktisch behandelt werden, und welche Aufgaben sind dazu an geeignetsten? 3. Wie sollen schriftliche Aufgaben behandelt werden? 4. Detaillirung der Lehrpläne aus dem Aufsatz und aus dem Schönschreiben. Die Referenten *ad hoc* zu 2., 3. und 4. bestimmt der k. k. Bezirksschulinspector in der Konferenz. 5. Bericht der Bibliotheks-Commission. 6. Wahl der Bibliotheks-Commission. 7. Wahl des ständigen Ausschusses.

O tej konferenciji Vam bodem poročal o svojem času. Za danes le izrazim, da je prav, da so se jeli tudi pri nas učitelji siliti k duševnemu delovanju s tem, da morajo dotične naloge pisмено izdelati kakor izrečno veli odlok: »Über die Themata 2, 3 und 4 sind schriftliche Ausarbeitungen vorzubereiten und bei der Konferenz dem k. k. Bezirksschulinspector abzugeben. Gr.

Iz Ribnice. — Letošnja okrajna učiteljska konferencija za šolski okraj Kočevje bode v 21. dan julija t. l. v prostorih risarske dvorane Kočevske nižje gimnazije. Na dnevnem redu je: 1. Skrb za zdravje. 2. Smoter, obseg in metoda zemljepisnega pouka v ljudski šoli. 3. Stvarna obravnava berilne vaje z učenci III. razreda. 4. Na kaj naj se učitelj posebno ozira pri telovadnem pouku?

Iz Hotiča. (Zahvala.) Preč. g. Mat. Absec, tukajšnji duhovni pastir in ob enem predsednik krajnemu šolskemu svétu, izvolil je našej šoli podariti zraven več knjig raznega obsega tudi harmonij v najboljem stanu. — Za ta velikodušni dar se v imenu vse občine najpristrčneje zahvaljuje in klič: Bog plačaj!

Janko Toman,

učitelj.

Iz Križev pri Trziču. (Zahvala.) Kakor užé vlani, je tudi letos slavno društvo »Narodna Šola« za mali znesek darovala naši šoli mnogo različnega šolskega blaga. Za te obilne darove se v imenu uboge šolske mladine nižeje podpisani pristrčno zahvaljuje

Josip Ažman,

šolski voditelj.

Iz Ljubljane. Iz sej c. kr. deželnega šolskega svéta v 6. in 27. dan preteč. m. — Deželnemu odboru se naznanja proračun o potrebsčinah za stalne plače ljudskim učiteljem na Kranjskem za 1887. l. — Določi se, katera šolska občina in koliko da dobí podpore za zidanje novih šol in za prizidanje šolam od 6000 gld., ki jih je kranjska hranilnica v ta namen darovala. — Deželnemu odboru se nasvétuje o ustanovah cesarja Franca-Josipa tukajšnjim obrtniskim nadaljevalnim šolam za 1886. l. — Poročilo c. kr. izpraševalne komisije za splošne ljudske in meščanske šole o preizkušnjah učiteljske sposobnosti meseca aprila t. l. se jemlje na znanje. — Šoli v Rakitni določi se pomožni učitelj. — O nastavljanji več proforskih služeb na višji gimnaziji v Ljubljani in v Novem mestu in na c. kr. tukajšnji višji realki poroča se na višje mesto. — Štirje učenci na višji gimnaziji v Ljubljani se izključijo. — Sl. c. kr. ministerstvu za bogočastje in uk poroča se o rabi zgodovinske knjige »Kurzgefasste Geschichte Krains«. — Dovoljuje se, da se pri sv. Trojici (v Logaškem okraji) ustanoví enorazredna ljudska šola. — Nastaviti se učiteljski službi v Borovnici in v Vrabčah, učitelj v K. pa se začasno dá doslužnina. — Trije učitelji se prestavijo iz službenih ozirov. (Glej »Premene pri učiteljstvu« v dan l.) — Nekemu nadučitelju se po pritožbi pripozná tretja starostna doklada. — Neki učiteljevi vdovi se določi postavna odpravnina in četrtnina za pogreb. — Več prošenj učiteljskih pripravnic, da bi se jim dovolilo k preiskušnji za vrtnice v otročje vrte, predlaga se sl. c. kr. ministerstvu za bogočastje in uk. — Nasvétí zastran podeljenja služeb na tukajšnjem c. kr. učiteljski odposlali so se na višje mesto. — Prošnja nekega krajnega šolskega svéta za dovoljenje poludnevne uka se ne usliši, ravno tako se tudi odbije prošnja nekega nadučitelja, da bi se šoli podelila učila za kmetijski pouk. — Reši se več pritožeb o kaznih za šolske zamude, prošenj o učnini in za nagrade.

— Minister za bogočastje in uk je z ukazom s 15. maja t. l. št. 9213 naslednjim splošnim obrtniskim, strokovskim in trgovskim nadaljevalnim šolam za 1886. l. podelil podpore iz državnega zaklada in sicer na Kranjskem obrtniskim nadaljevalnim šolam v Kočevji 180 gld., v Kranji 250 gld., v Ljubljani 2000 gld., v Trziči 350 gld., v Novem mestu 430 gld. in v Kameniku 300 gld.

— Po ministerskem ukazu s 27. maja t. l., št. 24106 se učiteljem ljudskih in meščanskih šol prepoveduje prodajati šolske knjige.

— Prikazujejo se otročje bolezni v Ljubljani in po deželi. Pri I. mestni deški ljudski šoli se je zaradi »ošpic« moral I. razred en teden zapreti. Tudi v Trnji (v Postojinskem okraji) je bila šola zaprta zaradi bolezni.

— Počitnice vsled vročine. Naučni minister pl. Gautsch doposlal je te dni nižjeavstrijskemu deželnemu šolskemu svétu naredbo, v kateri dovoljuje srednje-šolskim ravnateljstvom na Dunaji in po predmestjih po letu zaradi silne vročine po potrebi dijake šole oprostiti v

posamičnih urah, oziroma ustaviti popoldanski šolski pouk. Nadalje ta nova naredba velevala, da ima po izobraževaliških za učitelje in učiteljice, kakor tudi po ljudskih šolah na Dunaju začeti s 15. junijem popoldanski pouk do konca šolskega leta popolnem prenehati. — Te sila potrebne počitnice uživala pak bode, kakor ukazuje naredba, samo Dunajska šolska mladina, dasi je tudi po drugih mestih in krajih naših avstrijskih kronovin neznosna vročina, vsled katere dijaki veliko trpé po potu v šolo in domov, kakor tudi v šoli. Kakšna vročina, kakšen vzduh je po letu v šolski sobi, kjer sedi v jedne samej klopi po 8 do 10 učencev ali učenek natlačenih, kakor slaniki v sodčku! Tudi pri nas čutimo potrebo, da se oprostí šolska mladež ob hudej vročini popoldanskega pouka in si želimo jednecega polajšanja, kakersno uživajo v prestolnici, tudi za svojo ožjo domovino.

„Nar.“

— Zahvala. Slavna krajnska hranilnica je letos tudi »Národní Šoli« blagovolila podeliti znatno vsoto 200 gld. Za ta veledušni dar se prísérno zahvaljuje

odbor „Národne Šole“.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na novo ustanovljeni enorazrednici v Dobličah razpisana je služba učitelja in voditelja z letno plačo 500 gld., z opravično doklado 30 gl. in s prostim stanovanjem. Oddala se bode služba za trdno, ali začasno. Prošnje naj se vlagajo do 15. julija t. l. pri c. k. okrajnem šolskem svétu v Črnomlju. — Na dvorazredni ljudski šoli na Rakeku, II. uč. služba s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje c. k. okrajnemu šolskemu svétu v Logatec do 9. julija t. l.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Iz službenih oziróv so prestavljeni: g. Janez Poženel, nadučitelj z Unca, kot nadučitelj na Rakek, in na njegovo mesto na Unec pride g. Peter Repič, učitelj v Cérknici, v Cérknico pa g. Avgust Kleč, učitelj na Rakeku. — †† Umrla sta: g. Janez Schiller, nadučitelj v Semiču in g. Josip Stupar, učitelj normalne šole v pokoji v Ljubljani. R. I. P.!

Vabilo k naročbi

❧ za II. polovico 1886. leta. ❧

Z današnjim listom „Učiteljski Tovariš“ končava prvo polovico svojega šestindvajsetega leta.

Prísérno se zahvaljujemo vsem svojim p. n. g. g. zvestim prijateljem in domoljubom, ki naš list podpirajo z naročevanjem in s pridnim dopisovanjem, ter jih lepo prosimo, naj nam bodo še dalje zvesti, prijazni in naklonjeni.

Vse p. n. g. g. poluletné naročnike pa uljudno prosimo, da bi nam blagovolili poslati naročnino za drugo polovico tega leta za naš list. Tudi tiste p. n. g. g. naročnike, ki so še za pretekli čas kaj dolžni naročnine in so nam jo obljubili, najuljudneje prosimo, da bi nam jo zdaj doposlali, ker tudi naš list kakor drug „brez podpore kaj ne zmore“.

Uredništvo in založništvo.